

Työmarkkina- keskus- järjestö- johtoisen järjestelmän synty

Tapio Bergholm: Sopimustyhteiskunnan synty II. Hajaannuksesta tulopolitiikkaan. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1956–1969. Kustannusosakeyhtiö Ota-va. Helsinki, Keuruu 2007. 525 s.

■ SAK:n 100-vuotisjuhlien yhteydessä julkistettu Tapio Bergholmin kirjoittama SAK:n historian toinen osa on samaa huolellista, laajaan lähdepohjaan nojaavaa tutkimusta kuin edellinenkin osa. Tosin viitauksia alan ulkomaiseen tutkimuskirjallisuuteen on vähän,

vaikka tekijällä on hyvä tuntema kansainväliseen tutkimukseen.

Tapio Bergholm kutsuu 1950- ja 60-lukua työmarkkinahistorian ruuhkavuosiksi. Sinä aikana ay-liikkeen saavutukset työ- ja sosiaalipolitiikan alalla olivat mittavat: uusi vuosilomalaki, työttömyysturvauudistus, työeläkelait, sairausvakuutuslaki, samapalkkaisuus, 40 tunnin työviikko, keskitetyt työmarkkinaratkaisut. Bergholm osoittaa, että vasemmistoenemmistöinen eduskunta ei ollut niin toimimaton kuin usein on kuvattu. Työnantaja-puolelle se muodosti potentiaalisen uhan, joka pakotti uudistuksiin. Kauden lopulla työnantajien sopimushaluja lisäsi myös työvoiman joukkopako Ruotsiin.

Tekijä kuvaa selkeästi vuosina 1957–63 tapahtuneen monipolvisen järjestöhajaannuksen ja eheytyksen 60-luvun lopulla. Analyysissä on tuoreitakin näkökulmia usein käsiteltyihin tapahtumiin. Esitys pohjaa tasapainoisesti sekä toimijoihin että prosesseihin. Heikki Wariksen taustatyö saanee kirjassa hieman ylikorostuneen merkityksen käytävissä olleen arkistoaineiston johdattamana. Wariksen toiminta epäilemättä auttoi eheytyshitystä. Ay-kommunistien johtama muutos SKP:ssä, kommunistien ja sosiaalidemokraattien vastakohtaisuuksien lientyminen, SKP:n päätös lopettaa Vihtori Rantasen ja TPSL:n valta SAK:ssa ja tavoitella yhteistyötä SDP:n kanssa järjestössä sekä hallitusyhteistyö loivat pohjan enemmistölle. Sivussa ollut ja täyskään- noksen tehnyt Väinö Leskinen

saattoi sitten lopulta puolueen mandaatillakin sopia kommunistien kanssa ammatillisen liikkeen eheyttämisen suunta- viivoista. Tämän kaiken tekijä myös hyvin analysoi.

SAK ja STK olivat aikaisem- minkin eri vaiheissa olleet tiiviissä yhteistyössä, mutta työt- tömyysturva- ja työeläkeuudis- tuksissa alkoi laadullisesti uusi yhteistyön kausi ay-liikkeen jär- jestöllisen hajaantumisen kes- kellä. Tekijä osoittaa vakuutta- vasti, että nimenomaan työttö- myysturvaa koskeva uudistus merkitsi luottamuksellisen yh- teistyön alkua. Työttömyysva- kuutukseen tähdänneen valmis- telun jälkeen tuli vuoden 1960 alussa julkisuuteen STK:n ja SAK:n yhteinen esitys hallituk- selle työttömyyskassalinjalla olevaksi ratkaisuksi. Se herätti suurta huomiota. Ammattiliit- tojen yhteydessä oli vanhas- taan työttömyyskassoja. Niiden yhteinen jäsenmäärä oli vuon- na 1959 noin 240 000. Edus- kunta toteutti keväällä 1960 työttömyysturvauudistuksen työttömyyskassalain muutok- sella. Tekijän mukaan uudistus ilmensi SAK–STK-akselin ja palkkatyön voimaa. Uudistuk- sen toteuttaminen merkitsi käännettä työmarkkinakeskus- järjestöjen välisissä suhteissa. Samaan ajankohtaan ajoittuu myös vuosilomaetujen lisäämi- nen keskusjärjestöjen välisellä yhteistyöllä. Keskusjärjestöt sopivat myös vuonna 1960 runkosopimuksen eli ensim- mäisen keskitetyn ratkaisun.

Työeläkevakuutuksen syn- nyn esityksen puutteena pidän sitä, että työeläkekassat ja var- sinkin yritysten vuodesta 1955 alkaen perustamat eläkesäätiöt on sivuutettu. Monen ison teol-

lisuusyrityksen työntekijät ja heidän edustajansa saivat eläkesäätiöissä kokemusta yhteistyöstä yritysjohton kanssa työeläketurvan hoitamisesta. Järjestöjen johdolle tuli tästä aivan varmasti myönteistä palautetta pääluottamusmiehiltä. Kokemukset vaikuttivat epäilemättä siihen, että ay-liike suhtautui lopulta myönteisesti STK:n ajamaan hajautettuun malliin, jossa mm. yritykset saivat säilyttää eläkesäätiönsä. Eläkejärjestelmä nojautui luonnollisesti palkkatyöhön ja vaati täydentäviä järjestelmiä kuten työttömyysturvan järjestäminenkin kassalinjalla. SAK ja STK ajoivat palkkatyön keskeisten yhteiskunnallisten turvajärjestelmien perustaksi.

SAK:n eheytyksessä keskusjärjestöä hallinnut TPSL joutui sivuun ja järjestökokonaisuudessa toteutettiin sosiaalidemokraattien ja kommunistien kesken kautta linjan suhteellinen edustus. Tekijä toteaa, että uudistus merkitsi myös puolueiden virallisesti tunnustettua ryhmätoimintaa. Eheytyksestä alkoi ammattiyhdistystoiminnassa kausi, jolloin toimintalinjoja hahmoteltiin puoluepoliittisissa ryhmissä. Tekijä toteaa ryhmätoiminnalla olleen hyvät ja huonot puolensa. Tässä suhteessa tapahtui muutos 90-luvulla poliittisten puolueiden muutoksen seurauksena. Toimiessani Arabian tehtaalla työnantajan edustajana Lasi- ja posliiniväen liiton liittosihiteeri kertoi minulle muistiinpanojeni mukaan elokuussa 1991, että poliittinen ryhmätoiminta ammattiliitossa oli päätynyt.

SAK kykeni eheytystyön loppuun asti vaikeissa vaiheis-

sa 1968–69 sitoutumaan Liinamaan kahteen vakautussopimukseen. Kun ratkaisuihin otettiin myös mm. toimihenkilöjärjestöt mukaan, se herätti Ruotsissa ainakin järjestöpiireissä suurta hämmästyä, kun siellä oli totuttu vain sosiaalidemokraattisen hallituksen ja LO:n yhteistyöhön. Tulopoliittinen konsepti edellytti kaikkien tulonsaajaryhmien sitouttamista. Toimihenkilöiden ammattiyhdistysliike oli sitä paitsi kokenut 60-luvulla huomattavan nousun ja radikalisoitumisen. Tekijä kertoo kuinka Liinamaa I:stä huolimatta metsäteollisuudessa metsänomistajat ja paperityöläiset korjasivat osansa devalvaatiohyödyistä, metsänomistajat selvänä rahana. Ensimmäisen vakautussopimuksen ulkopuolelle jäänyt Paperiliitto sai tammikuussa 1969 ns. Kurjen yössä järjestelmää koskevia ainutlaatuisia ratkaisuja, joiden puristuksessa metsäteollisuus on osittain vieläkin.

Eheyttämisen yhtenä keskeisenä ja myös toteutettuna ehtona oli keskusjärjestön vallan vähentäminen suhteessa jäsenliittoihin. Paradoksaalista kyllä jakson lopussa alkoi työmarkkinakeskusjärjestöjohtoinen kausi Suomen työmarkkinahistoriassa.

Aarne Mattila